

La novel·la negra catalana actual: la bona salut d'un gènere

ANNA MARIA VILLALONGA *Universitat de Barcelona*

RESUM: L'article proposa una aproximació, estrictament sincrònica i eminentment descriptiva, al panorama actual de la narrativa criminal en català. D'una banda, pretén funcionar com a punt de partida de treballs posteriors. De l'altra, intenta desterrar prejudicis envers un gènere tradicionalment considerat "menor" i contribuir a la normalització del seu estudi a casa nostra.

PARAULES CLAU: literatura catalana, novel·la negra, gènere negre.

ABSTRACT: The article offers an approach, strictly synchronous and essentially descriptive, to the current landscape of crime fiction written in Catalan. It aims both to serve as a starting point for further work and to banish prejudice towards a genre which has always been considered a "minor" one, thus contributing to the consolidation of its study in Catalonia.

KEYWORDS: Catalan literature, crime fiction, thriller.

Paradójicamente, los detractores más implacables de las novelas policiales suelen ser aquellas personas que más se deleitan con su lectura. Ello se debe, quizás, a un inconfesado prejuicio puritano: considerar que un acto puramente agradable no puede ser meritorio.

(Jorge Luis Borges i Adolfo Bioy Casares, presentació de la col·lecció de novel·la negra «El Séptimo Círculo»)

Books are well written, or badly written. That is all.
(Oscar Wilde, Prefaci de *Picture of Dorian Gray*)

Preliminar

El desenvolupament de la novel·la negra¹ en llengua catalana no ha restat al marge

1. Al llarg d'aquestes pàgines emprarem la denominació de *negra* i *criminal* indistintament, amb caràcter de sinònims, deixant de banda la problemàtica terminològica que arrossega l'estudi del gènere, sovint etiquetat també com a policíac, detectivesc, de lladres i serenos, etc. Algunes opinions advoquen per

de l'enorme eclosió mundial que el gènere ha experimentat en les darreres dècades. A hores d'ara, ofereix un significatiu ventall de testimonis d'un nivell literari gens menyspreable. Tot partint del fenomen general, aquestes pàgines pretenen una aproximació sincrònica i eminentment descriptiva a la situació de la narrativa criminal en català. Aspiren a contribuir (de manera necessàriament breu, per imperatius d'espai) al seu coneixement a casa nostra.

L'estat de la qüestió

Tot i que la fascinació del públic per la ficció criminal posseeix una llarga tradició, a ningú no se li escapa l'espectacular succés assolit pel gènere en els darrers anys, amb unes milionàries xifres de vendes que confirmen una vitalitat sense precedents a escala internacional. La causa és complexa, explicable a partir d'un conjunt de fenòmens molt diversos, però la seva anàlisi no representa l'objecte principal d'aquest treball. Tanmateix, i sense restar importància al poderós paper de les editorials, que dirigeixen les modes i els girs del mercat, probablement podem rastrear les raons de l'èxit –ja d'antuvi– en la pròpia naturalesa humana:

La novel·la policíaca (o negra, no ens barallem), marginada o no, menystinguda o valorada, i fins i tot sobrevalorada, sempre ha estat, està i estarà present. Perquè tracta dels temes que més ens interessin, com són la vida i la mort, o diguem-li l'Eros i el Tànatos, o el sexe i la violència, que tot és el mateix; i tracta de la transgressió que sempre ens tempta, i dóna bones raons per a transgredir o no, i parla de la persecució o del control d'aquesta transgressió, el que anomenem justícia, i de la manera com el ciutadà veu i viu aquesta justícia, i tracta aquests temes essencials amb un to distanciat, diguem-ne juganer i brechtia, que ens ajuda a exorcitzar eficaçment les pors que de tot això se'n deriven. (MARTÍN 2006, p. 9)

Un context tan favorable ha esperonat l'interès dels estudiosos i del món acadèmic. La publicació de treballs d'investigació i l'organització de cicles de conferències, seminaris, cursos, congressos, taules rodones... resulta cada cop més freqüent. En l'àmbit estatal, la Universidad de Salamanca ja pot considerar absolutament consolidat el seu Congreso de Novela y Cine Negro, que enguany ha arribat a la novena edició. Amb la participació d'un gran nombre d'estudiosos d'arreu del món, el 2013 el congrés sal-

la idoneïtat de la forma *criminal*, atès que, en tots els casos, la ficció contempla l'aparició d'un delictes, preferentment d'un assassinat. En canvi, els personatges investigadors, que justificarien els termes *policíac* i *detectivesc*, poden ser molt diversos (a més de policies i detectius, hi trobem fiscals, advocats, periodistes, forenses, etc.). D'altra banda, tot i que el terme *negra* està bàsicament associat a la novel·la americana (*hard-boiled*) del segle XX, el cert és que, actualment, és la forma que ha fet més fortuna a casa nostra.

mantí s'ha centrat en *La (re) invención de un género*.² Podem destacar així mateix el Congreso de Ficción Criminal de la Universidad de León (que va per la tercera edició).

Fa 10 anys que la Universitat d'Alacant ofereix un Cours de Novel·la Negra, que s'ha reafirmat com una de les seves activitats més longeves i reeixides, a càrrec de l'escriptor i periodista Mariano Sánchez Soler. De la mateixa manera, les universitats del Principat han començat a obrir les portes a la narrativa criminal. Entre octubre del 2010 i gener del 2011, la Universitat de Barcelona acollí unes Jornades sobre novel·la negra sueca sota l'epígraf *Una altra Suècia. El país de la novel·la negra. Construcció, traducció i personatges en la novel·la policíaca*.³ També el 2011, en el marc de l'oferta d'estiu de la mateixa Universitat (Juliols de la UB), s'organitzà el curs *Novel·la negra escrita per dones del nord i del sud d'Europa*, centrat en la comparativa entre les novel·listes europees actuals. L'any 2012 s'inaugurà amb la concessió al Centre Dona i Literatura de la UB del Projecte de Recerca «Dones i novel·la criminal a Espanya (1975-2010): autores, figures de poder, víctimes i criminals», que debutà en les seves activitats amb el Seminari *Negre i Femení*, el dia 31 de gener. Així mateix, el 2012 tingué lloc una nova edició dels Juliols, amb el títol *Novel·la i cinema negre*, que comptà amb un gran èxit de participació.

La Universitat Pompeu Fabra organitzà entre l'1 i el 4 de febrer del 2012 el I Congrés Internacional de l'Associació d'Estudis Manuel Vázquez Montalbán, que aplegà experts arribats de llocs tan distants com Austràlia, Nova Zelanda, Estats Units, Escòcia o Noruega. L'objectiu fou posar en comú i divulgar les noves aportacions i perspectives en la recerca i l'estudi crític de la figura i l'obra de l'escriptor barceloní. Sens dubte un important pas endavant, tant pel que fa al reconeixement intel·lectual de l'autor com a l'entrada del gènere dins del món acadèmic. En relació amb Vázquez Montalbán i a mig camí entre la biografia i l'avaluació política, entre l'erudició i la divulgació, a finals del 2011 va aparèixer el volum *Con el muerto a cuestras: Vázquez Montalbán y Barcelona*, de l'autor anglès resident a Catalunya Michael Eade. Es tracta d'un text assagístic que poua en la vida i l'obra de l'autor, sens dubte figura cabdal en el conreu de la novel·la negra a Catalunya.⁴

2. L'any 2012, el VIII Congrés de Salamanca tractà un tema tan actual i punyent com *Historia, memoria y sociedad en el género negro*.

3. Les conferències, propiciades pel boom de la novel·la negra nòrdica –deutor de l'èxit de la trilogia de Stieg Larsson–, no només van versar sobre els autors suecs, sinó que també van plantejar interessants debats al voltant del procés de traducció al català.

4. A desgrat que foren escrites en castellà, la catalanitat de les novel·les de Vázquez Montalbán, així com la influència que exerciren en el desenvolupament del gènere a casa nostra, resulta indiscutible. El seu retrat de la transició política i l'encertada creació d'un personatge com Pepe Carvalho va traspasar fronteres i va marcar un estil encara viu. No debades, Andrea Camilleri se'n confessa admirador, fins al punt de batejar el seu comissari amb el nom de Montalbano en honor de l'escriptor barceloní. En la mateixa línia de documentar la realitat estricta, trobem el personatge de Fabio Montale, el detectiu de Marsella creat per Jean-Claude Izzo, que s'enfronta al món de l'hampa de la seva ciutat.

Les qüestions que envolten la traducció al català d'obres procedents d'altres literatures sempre han resultat molt interessants per als professionals i els estudiosos. La traducció, no sempre reconeguda com es mereix, abraça aspectes molt diversos, tant literaris com lingüístics. Alguns d'aquests aspectes, en el cas d'una llengua que viu una subordinació tan marcada com el català, poden assolir una rellevància que va molt més enllà de la simple conversió d'un text a un idioma diferent de l'original. L'any 2011, en el marc del XIX Seminari sobre la Traducció a Catalunya, va tenir lloc una Jornada sobre «La traducció de la novel·la negra». Amb la participació d'especialistes tan reputats com Ramon Folch i Camarasa, Teresa Solana, Pau Vidal i Jordi Cussà, la situació de la traducció fou analitzada en profunditat, la qual cosa implica sens dubte el reconeixement de la presència i de l'èxit del gènere.⁵

Des del punt de vista bibliogràfic, encara disposem de poques aportacions. Podem citar la contribució que representà, l'any 2006, la publicació de *Catalana i criminal*, d'Adolf Piquer Vidal i Àlex Martín Escribà. Amb el subtítol de *La novel·la detectivesca del segle XX*, el volum pretenia bàsicament confegir un inventari de la producció narrativa negra en català des dels inicis del segle passat fins a l'any 2000.

Sebastià Bennasar publicà l'any 2011 el volum *Pot semblar un accident (La novel·la negra i la transformació dels Països Catalans 1999-2010)*. L'autor aprofundeix en la novel·la negra d'aquest període i en els canvis sociopolítics soferts pels territoris de parla catalana, que considera vinculats a la proliferació i a l'èxit del gènere. D'altra banda, si Adolf Piquer i Àlex Martín feien un recorregut per la història de la nostra narrativa criminal des dels seus orígens fins a finals del segle XX, posant una especial atenció en els anys setanta i vuitanta i en els seus creadors,⁶ Bennasar se centra en la primera dècada del segle XXI. Per tant, podem considerar que ambdós estudis posseeixen una complementarietat que cobreix la història i la narrativa criminal en català fins a gairebé el moment present.

D'àmbit més restringit, però no menys interessant, és el llibre d'Alejandro Casadesús *Negra i mallorquina. Orígens i evolució de la novel·la policíaca a Mallorca* (2011), on l'autor recull les característiques i l'evolució de la novel·la criminal mallorquina (en llengua catalana) des de la dècada dels vuitanta fins a l'actualitat.

5. Durant el període de redacció d'aquest article, ha aparegut un petit volum de l'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana que aplega les conferències d'aquella Jornada. La problemàtica de les traduccions de novel·la criminal és complexa. Entre d'altres qüestions, presenta una variada casuística de caràcter lingüístic (la definició dels argots policial i de la delinqüència, opinions diverses a l'hora de trobar un registre actual i flexible que resulti creïble per al lector, etc.) i mereixeria un article dedicat exclusivament al tema.

6. Entre d'altres, citen Jaume Fuster, Ferran Torrent, Maria-Antònia Oliver, Andreu Martín, Antoni Serra, Margarida Aritzeta, Josep Maria Palau i Camps, Guillem Frontera, Isabel-Clara Simó, Josep Lluís Simó, etc.

L'interès generalitzat pel gènere ha afavorit també l'aparició de publicacions divulgatives singulars, algunes amb rerefons més històric que literari, que resulten útils per mantenir la interacció entre el públic i els estudiosos. Des d'aquest punt de vista, podem citar el llibre de Sebastià Bennasar *501 crims que has de conèixer abans de morir* (2011b).⁷

També de finals del 2011 data el volum *La Cua de Palla: retrat en groc i negre*, de Jordi Canal i Artigas i Àlex Martín Escribà, un estudi imprescindible que, després d'un acurat procés, finalment ha vist la llum. Reconstruir la memòria de la mítica col·lecció (que incloïa textos originals i traduccions dels millors autors, sobretot americans) significa analitzar, en realitat, el gruix de la història de la novel·la negra publicada en llengua catalana, així com rememorar el paper cabdal en el projecte de figures de la talla de Manuel de Pedrolo i Xavier Coma.

L'aportació de «La Cua de Palla» (1963-1970) a la normalització del gènere, malgrat els seus alts i baixos fins a la desaparició definitiva, fou absolutament fonamental. La seva recuperació temporal als anys vuitanta amb les «Seleccions de la Cua de Palla» i el sorgiment de la col·lecció «La Negra» de La Magrana, dirigida per Jaume Fuster, van fer creure durant un temps en una certa revifalla, però el miratge va durar poc i els posteriors intents d'encetar una iniciativa similar malauradament no van reeixir. Els darrers anys s'han caracteritzat per la publicació escadussera de les obres en català (incloses les traduccions) en col·leccions generalistes.

El període de crisi, segons que indica Bennasar, va començar a remetre a partir del 2004:

Hi han jugat un paper fonamental espais com la Biblioteca La Bòbila, de l'Hospitalet, o la llibreria Negra y Criminal, de Barcelona, però també la voluntat dels escriptors de continuar conreant el gènere i convencent amb les seves propostes els editors i el públic [...]. A poc a poc la indústria s'ha anat consolidant i cada vegada és més normal que un llibre de gènere negre guanyi premis literaris, com va passar amb *Blau de Prússia*, d'Albert Villaró, que es féu amb el Premi Carlemany del 2006, un dels més importants del país (BENNASAR 2011a, p. 22).⁸

7. Es tracta d'un recull de 501 delictes reals comesos al llarg dels territoris de parla catalana durant quinze segles (el més antic data de l'any 415): segrestos, crims passionals, extorsions, assassinats polítics i ideològics, estafes, robatoris, etc. Segons que indica en el pròleg l'historiador Jordi Mata, documentalista del volum, el recull serveix per advocar per la normalitat del país a tots els nivells, inclòs el criminal: «Malgrat que aquí el crim ha estat variat i abundós des de sempre, ha existit discreció a l'hora de parlar-ne. Però els nostres crims també són la nostra història. No ens en podem negar el coneixement» (BENNASAR 2011b, p. 10).

8. La Biblioteca La Bòbila de l'Hospitalet, dirigida per Jordi Canal i Artigas, disposa del fons de literatura negra més important de l'Estat. D'altra banda, la llibreria especialitzada Negra y Criminal ha esdevingut un referent imprescindible per a la divulgació del gènere.

L'aposta editorial representava una assignatura pendent. Per sort, ens podem felicitar per la recentíssima aparició de la col·lecció «Crim.cat», de l'editorial Alrevés, que neix amb la voluntat d'atorgar a la novel·la negra un espai regularitzat dins del mercat català.⁹ A finals d'abril del 2013, la col·lecció ja disposa de sis títols publicats.

La instauració d'alguns premis especialitzats (L'H Confidencial, Crims de Tinta, Ferran Canyameres, Pepe Carvalho, etc.), així com la celebració des del 2005 del Festival BCNegra, que anualment aplega a Barcelona un bon nombre dels millors escriptors de novel·la negra del món, han contribuït sens dubte a potenciar el gènere.¹⁰ Sense deixar de banda la participació internacional i de la resta de l'Estat, la presència de la narrativa catalana a la BCNegra ha anat guanyant terreny i, any rere any, la representació dels nostres escriptors en debats i taules rodones ha adquirit una major rellevància.¹¹ D'altra banda, els dies 25 i 26 de gener del 2013 debutà amb grans expectatives la primera edició del Festival Tiana Negra, celebrat en aquest petit municipi del Maresme i dedicat en exclusiva a la novel·la negra catalana: un festival amb una clara voluntat de continuïtat que pretén divulgar, potenciar i estudiar el gènere escrit en català.

També en l'entorn català s'organitza l'Ebre Negre, Trobada de Gènere Negre al Matarranya i al Priorat, que l'any 2012 va viure la 3a edició, dedicada a estudiar la transversalitat entre la novel·la negra i la novel·la històrica. Un dels responsables del projecte, l'escriptor Jordi Pijoan-López, fou el promotor l'any 2010 de la publicació del recull de relats *Un riu de crims: 24 històries de sengles autors vinculats a les terres ebrenques* que, sens dubte, representen una baula més en l'aventura de normalitzar i estendre les manifestacions del gènere en català.¹²

9. En paraules d'Àlex Martín Escribà, director de la col·lecció: «volem omplir un gran buit dins del mercat editorial en llengua catalana. Ara que ja és extensament reconegut l'èxit d'aquestes històries dins i fora de les nostres fronteres, calia unir esforços en la nostra llengua per intentar evitar la dispersió editorial que viuen tots els autors que cultiven allò que Raymond Chandler va anomenar «el simple art de matar». Simple o no, hem cregut que era el moment idoni per acontentar totes aquelles veus que reclamen des de fa un grapat d'anys la presència d'una col·lecció nostrada com ho va ser en el seu moment La Cua de Palla». (Manifest de la Col·lecció Crims.cat)

10. Com a festivals dedicats al gènere, a l'Estat espanyol destaca la «Semana Negra de Gijón», que se celebra des del 1988, i el «Getafe Negro» (Festival de novel·la policíaca de Madrid), que va néixer l'any 2008. Ja desaparegut, convé destacar la importància del «Festival Lloseta Negra», a Mallorca, amb quatre edicions (en cada una va rebre un homenatge un autor català del gènere: Maria Antònia Oliver, Antoni Serra, Jaume Fuster i Andreu Martín).

11. A banda de la participació dels estudiosos i dels autors en nombrosos actes, la BCNegra inclou taules rodones específiques, sota el nom de «Collita catalana», constituïdes per escriptors en català amb obres publicades recentment.

12. Jordi Pijoan-López és autor, així mateix, de dues novel·les escrites a quatre mans amb Manel Barrera Pérez, malauradament ja traspasat. Es tracta de *Tu no m'estimes* i *Sang culé*, dues aventures força truculentes amb una vena histriònica i un cantó de denúncia molt marcats.

El gènere negre: breu panoràmica general

Arreu del món, l'afecció del públic per la ficció criminal, el terror, el misteri i la intriga gaudeix d'una tradició prou extensa,¹³ però és a partir d'Edgar Allan Poe, renovador de la novel·la gòtica i considerat el pioner del relat detectivesc, que el seu succés resultà imparable. A finals del segle XIX i en la primera meitat del XX, va reeixir especialment la novel·la d'enigma –amb figures que a hores d'ara han esdevingut clàssics del gènere (Conan Doyle, Christie, Collins, Dickson)–, que plantejava el cas criminal com un repte intel·lectual. Aquesta fórmula patí una significativa transformació amb el revulsiu de la narrativa negra americana de les primeres dècades del segle passat.¹⁴ El centre d'interès va variar. Ja no importava resseguir el «com» i el «qui» en un ambient deslligat del real,¹⁵ sinó aprofitar el cas criminal per retratar la societat del moment sense evitar-ne les parts més sòrdides. La novel·la negra americana, o *hard-boiled*, va gaudir a Europa (especialment a França) d'un significatiu ressò, en gran part potenciat per l'època daurada del cinema de Hollywood, però sobretot pel fet de combregar amb una certa funció social exigida a la literatura després de la Segona Guerra Mundial. És en aquest context que Marcel Duhamel fundà a París la famosa «Série noire» de l'editorial Gallimard, col·lecció que establí clarament la diferència entre el gènere negre d'arrels específicament nord-americanes i les novel·les d'enigma a l'estil de Sherlock Holmes:

Que le lecteur non prévenu se méfie: les volumes de la «Série noire» ne peuvent pas sans danger être mis entre toutes les mains. L'amateur d'énigmes à la Sherlock Holmes n'y trouvera pas souvent son compte. L'optimiste systématique non plus. L'immoralité admise en général dans ce genre d'ouvrages uniquement pour servir de repoussoir à la moralité conventionnelle, y est chez elle tout autant que les beaux sentiments, voire de l'amoralité tout court. L'esprit en est rarement conformiste. On y voit des policiers plus corrompus que les malfaiteurs qu'ils

13. «Si bé es poden rastrejar els antecedents del gènere ben lluny –algun autor es remunta a contes egipcis– els més propers serien la novel·la gòtica creada per Anne Radcliffe i els contes de terror i misteri que es popularitzaren a principis del XIX, en l'atmosfera que propicià el Romanticisme» (MATA 2007, p. 5)

14. Cal aclarir que la bona acollida de la novel·la d'enigma mai no ha minvat. Agatha Christie, que traspassà l'any 1976, no va deixar mai d'escriure. Actualment, és una de les autores més venudes del món i les seves novel·les han mantingut una presència continuada al cinema, al teatre i a la televisió. Per descomptat, el mateix podem dir de Sir Arthur Conan Doyle i el seu Sherlock Holmes. L'any 2012 es van celebrar els 125 anys de la publicació de la primera història del detectiu de Baker Street, *A study in Scarlet*. Aprofitant l'avingentosa, la Biblioteca Pública Arús de Barcelona va presentar una exposició sobre el famós detectiu, la col·lecció Joan Proubasta, que inclou diverses edicions de les aventures de Holmes en diverses llengües i tota mena d'objectes associats al personatge.

15. Tradicionalment, s'ha considerat la novel·la-enigma com un gènere escapista, d'entreteniment, que pretén involucrar el lector en un joc intel·lectual sense cap voluntat de realisme.

poursuivent [...] Il reste de l'action, de l'angoisse, de la violence [...] En bref, notre but est fort simple: vous empêcher de dormir. (M. DUHAMEL, Manifeste de la «Série Noire», 1948)

El gènere, absolutament consolidat ja a mitjan segle XX, va comptar a partir d'aleshores amb un conreu continuat i divers, que no exclou la contribució d'alguns grans noms de la literatura universal.¹⁶ Les àmplies possibilitats que la narrativa criminal ofereix i les seves constants transformacions han afavorit una gran riquesa de temes i enfocaments. Tot i que, com recull Bennasar (2011a, p. 23), les tres formes bàsiques corresponen a la novel·la d'acció amb detectiu (o policia) protagonista; la novel·la des del punt de vista del criminal; i la novel·la des de la posició de la víctima, a hores d'ara podem reconèixer un conjunt molt variat de tipologies força definides (*thriller* judicial, trames mafioses, de gàngsters, d'espies, d'ambientació històrica, d'intrigues mèdiques, etc.).¹⁷

Vinculada a la novel·la psicològica que tant va excel·lir en la primera meitat del segle XX, es manté viva una narrativa criminal on, més que la investigació del delicte, allò que interessa és reflectir la interioritat dels personatges, siguin les víctimes o els culpables; la indagació al voltant de la mentida, de la culpa, del mecanisme de la maldat, del racó més íntim i fosc de la naturalesa humana. Patricia Highsmith, des d'una posició que defuig l'esquemàtica oposició entre el bé i el mal i que qüestiona el concepte de moralitat, és ja una figura clàssica, la principal representant d'una línia que podem reconèixer en autors coetanis com l'alemanya Ingrid Noll o la sueca Karin Altvengen.¹⁸

En l'actualitat, s'ha propagat la idea que la novel·la negra ocupa el lloc que fa unes dècades posseïa la narrativa de caràcter social i, anant més enrere en el temps, la literatura realista. El gènere es desplega mostrant el malestar de l'ésser humà en

16. Entre ells, podem distingir Jorge Luis Borges i Adolfo Bioy Casares, que el 1945 fundaren la col·lecció argentina de novel·la negra «El Séptimo Círculo». Tot i que van desvincular-se de la direcció a la dècada dels 50, la col·lecció va continuar. Arribà a publicar 366 títols, el darrer dels quals fou *Los intimidadores*, de Donald Hamilton, l'any 1983. També podem considerar la publicació el 1980 d'*El nom de la rosa*, d'Umberto Eco, un punt d'inflexió per a la revaloració del gènere.

17. Bennasar (2011a, p. 23-24) recull més de deu subtemes o subcategories basant-se en la classificació que dugué a terme l'argentí Mempo Giardinelli l'any 1996.

18. La narrativa d'aquestes autores, extremament interessant, s'allunya d'algunes convencions del gènere (en ocasions ni tan sols no hi apareix la policia, o ho fa molt tangencialment), per descriure el delicte a partir de la interioritat més pregona dels personatges, que acostumen a ser un reflex de la societat i dels prejudicis que la sustenten. Les pròpies misèries, els traumes, les pors, les seves més íntimes mancances els menen a una amorositat davant la qual les autores no es posicionen, sinó que esdevenen simples cronistes dels fets, dels mecanismes interns del crim. Amb freqüència, les novel·les recullen malalties mentals, obsessions, psicopaties, i no és estrany que el lector pugui arribar a sentir simpatia pel personatge, arribar a entendre i a justificar els seus processos mentals. Highsmith sempre es va documentar sobre temes psiquiàtrics i psicològics, ciències que s'iniciaren al començament del segle passat.

una urbs moderna i desenvolupada.¹⁹ Es vincula a la realitat més immediata i contribueix a fer-ne visible els aspectes més foscos, amb un premeditat caràcter de denúncia i de crítica social. La novel·la negra esdevé un mitjà per mostrar, amb voluntat de versemblança, situacions i personatges inspirats en el món real.²⁰ Preocupa saber què ha conduït a l'existència de certs individus, de certs delictes, de certes aberracions. En general, el gènere no proposa solucions, però descriu l'entorn i dibuixa interrogants.²¹ En última instància, pot funcionar com a font de coneixement de la història social d'un país.²²

Al costat de l'esquema habitual (delicte, investigació, resolució del cas) i del planter de personatges principals (víctima, detectiu/polícia, culpable), la narrativa negra ha integrat innovacions que van des de l'aparició d'elements sobrenaturals fins a la fusió amb altres gèneres, com la ciència-ficció o la fantasia. Curiosament, aquest fet no va en detriment del realisme del conjunt. La ciència-ficció o els elements fantàstics poden jugar un paper perfectament versemblant dins la ficció criminal.²³

En aquest context, adquireix rellevància l'estreta relació de la narrativa negra actual amb el cinema i, especialment, amb les sèries de televisió. No és un fenomen nou, però a hores d'ara ha esdevingut extremament freqüent. Ambdós suports es retroalimenten. Si d'una banda la literatura nodreix d'abundós material les pantalles de cine i de televisió, on trobem reiterades adaptacions de les novel·les i les nissagues més reeixides (*Millenium*, Montalbano, Brunetti, Calvalho, Wallander i un llarg etcètera), també les tècniques típiques del mitjà audiovisual han traspassat els seus límits, en una mena de joc intertextual molt rendible. Resulta habitual reco-

19. D'antuvi, el gènere és essencialment urbà, però l'actual món globalitzat ha afavorit l'ampliació dels escenaris, com veurem més endavant. Sebastià Bennasar recull aquesta nova tendència pel que fa a la novel·la en català dels últims anys: «Un dels canvis fonamentals que s'han produït [...] ha estat l'aparició d'escenaris que fins ara havien estat poc tractats: el món rural i les petites ciutats catalanes –siguin o no capital de comarca [...]. Així les coses, el país es revisita des d'una altra perspectiva, la de la ruralia per contraposició a la gran urbs que normalment ha estat l'escenari del crim i que es troba en els fonaments clàssics del gènere, com puguin ser Chandler o Hammett» (BENNASAR 2011a, p. 117).

20. En aquesta vocació de reflectir la realitat s'inspira la novel·la de Lluís Llorca, publicada el 2012 i que ja es troba en la segona edició, *Si quan et donen per mort un dia tornes*, relat de la baixada als inferns d'un jove fugit de la llar familiar que torna a casa després de catorze anys.

21. Tot i que el realisme i la crítica social no són necessàriament exclusius del gènere, és indiscutible que les trames criminals recullen la majoria de qüestions que preocupen l'home actual. Darrere de la seva aparença lúdica, els llibres descriuen temes com la violència de gènere, la corrupció política, administrativa i policial, la xenofòbia, el racisme, el sexisme, les drogues, la pèrdua dels valors, les injustícies socials, la marginació, les màfies, el terrorisme, la immigració, etc.

22. Com hem apuntat anteriorment, la novel·lística de Manuel Vázquez Montalbán excel·leix en aquesta tasca. L'esquema de gènere li permet distanciar-se de la realitat social durant la transició política, després de la mort del dictador, i recrear-la críticament, a manera de crònica. La sèrie de Pepe Carvalho es converteix en el correlat ficcional dels canvis polítics i socials de Catalunya i de l'Estat i es mou amb l'esdevenir històric, gairebé en temps real, amb una mirada directa sobre el present estRICTE.

23. Un dels autors més coneguts de l'actual narrativa criminal és l'irlandès John Connolly. A mig camí entre la novel·la negra, el gènere de terror i les històries fantasmagòriques i esotèriques, Connolly aconsegueix atrapar el lector en unes sorprenents trames sobrenaturals que, curiosament, també reflecteixen la realitat del crim més prosaic i els delictes i delinqüents més comuns.

nèixer en l'escriptura recursos de clara inspiració cinematogràfica, tant pel que fa a les escenes d'acció com a la caracterització dels personatges o al plantejament de les situacions.²⁴ Bennasar (2011a, p. 240-252) dedica un capítol a «Models televisius i periodístics», on recull el paper que en la televisió estatal i catalana han tingut les sèries policiaques de producció pròpia o els reportatges periodístics al voltant del crim.²⁵

La deriva costumista del gènere també resulta remarcable. La novel·la negra actual s'allunya sovint de l'esquematisme narratiu anterior (una sola línia argumental, on tot anava dirigit a resoldre el cas criminal), per passar a reflectir la vida i la quotidianitat dels personatges. La proliferació de sèries amb els mateixos protagonistes hi ha contribuït extraordinàriament, i no és estrany que, en paral·lel a la trama delictiva, els autors facin avançar, novel·la rere novel·la, les circumstàncies de la vida dels personatges principals.²⁶ Aquesta característica, ben dosificada, pot aportar un valor afegit, tant a l'hora de fidelitzar els lectors com de contribuir a la recreació de la realitat. Tanmateix, no totes les sèries aconsegueixen l'equilibri desitjable.²⁷

La comicitat inserida dins del gènere negre no és una novetat (només cal recordar el vessant caricaturesc d'un personatge com Hercule Poirot o el sarcasme deseperança del detectiu Philip Marlowe),²⁸ però actualment la ironia, la sàtira i la paròdia han fet l'entrada per la porta gran dins la narrativa negra. En el cas català, hi trobem un exemple que, a molts nivells, ha esdevingut pioner: *L'abominable crim de*

24. Per posar un exemple, a hores d'ara sembla inqüestionable la influència d'una sèrie com C.S.I., que ha fet visible arreu del món el paper de la ciència forense. A la novel·la negra actual, la policia científica i els metges forenses han assolit una gran rellevància i formen part gairebé inexcusable de les investigacions. Podem considerar la forense Kay Scarpetta, creada per Patricia Cornwell, un personatge pioner (el primer títol de la sèrie, *Post mortem*, data del 1990). Darrerament, però, destaca també el forense dublinès Quirke, sorgit de la ploma de Benjamin Black (pseudònim de l'irlandès John Banville), que aparegué per primer cop, l'any 2006, a *El secret de Christine Falls*. La narrativa catalana no s'està de contribuir a la nòmina d'aquests científics. Així, tenim el doctor Octavi Claramunt, creat per Teresa Solana, i el doctor Oleguer Ferriols, el forense de les novel·les de Jordi de Manuel.

25. A l'inici del 2012, Televisió de Catalunya estrenà –amb força èxit– la sèrie *Kubala, Moreno i Manchón*, ambientada en una agència de detectius privats de la ciutat de Barcelona. Amb un to humorístic i costumista, no evita mantenir els llocs comuns del gènere.

26. Com veurem més endavant, la narrativa en català compta amb diverses nissagues de personatges. La majoria d'autors hi han apostat, entre els quals alguns dels pioners. Per exemple, la mallorquina Maria Antònia Oliver (creadora de la primera detectiva catalana, Lònia Guiu), o Antoni Serra, un altre mallorquí (nascut a Sóller l'any 1936), pare literari del detectiu Celso Mosqueiro, «portuguès d'origen i mallorquí per voluntat pròpia».

27. Un cas poc reeixit és el de l'autora sueca de *best-sellers* Camilla Läckberg. Les seves novel·les, protagonitzades per un policia i la seva esposa escriptora, tendeixen a evolucionar imparablement del «negre» al «rosa». El lector arriba a ignorar quina és la trama principal: si la història costumista de la vida familiar (absolutament apassionant en les seves facetes de cuinar pastissos, canviar bolquers i mirar la tele) o la tasca del grup de policies que, amb un excés de sentimentalisme, tampoc no s'ajusten en absolut als models establerts.

28. De fet, el cinisme i la ironia formen part dels trets identificatius de Raymond Chandler, el seu creador, autor d'un dels assaigs de capçalera del gènere, *El simple art de matar* (1950).

l'Alsina Graells, publicada per Pep Coll el 1999. Una novel·la d'evident regust paròdic en la descripció de la realitat (el crim, la investigació i totes les circumstàncies que els envolten).²⁹ Sovint l'humor permet als autors modular la truculència i afrontar més fàcilment la sordidesa del món que pretenen retratar.³⁰

El conjunt d'aspectes que acabem d'exposar no eximeixen la novel·la negra d'haver de mantenir fidelitat a les regles del joc. Al cap i a la fi, l'aprofitament d'un esquema de gènere per mostrar aspectes rellevants de la realitat no és un recurs nou. Embolcalls retòrics populars i lúdics han servit tradicionalment per palesar problemes i preocupacions profunds, criticar injustícies o assajar reflexions.³¹ L'existència d'un codi propi, conegut per l'emissor i pel receptor, representa l'essència indefugible de tota literatura de gènere i, per tant, també la narrativa criminal haurà de mantenir les seves convencions, que l'autor mai no podrà transgredir del tot. Aquest supòsit, que s'ha de valorar sense barrejar-hi prejudicis obsolets, no entra en contradicció amb unes innovacions i unes transformacions que enriqueixen extraordinàriament les possibilitats del gènere.

La novel·la negra catalana actual: tipologies, enfocaments, representants

Tal com hem avançat, la intenció d'aquestes pàgines és acostar-se sincrònicament a la novel·lística criminal catalana, que presenta en aquest moment un bon estat de salut. El ventall de propostes és ric i heterogeni. En els darrers anys, hem assistit a un significatiu increment del nombre de novel·les publicades³² i a la irrupció en el mercat editorial d'una nova i nodrida fornada d'escriptors. Tant veterans com novells basteixen un conjunt d'obres ampli, original i molt diversificat.³³

29. «Coll utilitza la mort d'un polític d'extrema dreta [...] per fer un retrat de la societat catalana coetània. Tot això combinat amb un punt d'humor i de sarcasme [...] que fan que aquesta pugui ser considerada una novel·la referencial a l'hora d'intentar veure com es descriu un país i la seva realitat a través d'una obra de ficció» (BENNASAR 2011a, p. 28).

30. En aquesta línia, podem esmentar a tall d'exemple les novel·les d'Andrea Camilleri i el seu comissari Salvo Montalbano, així com la sèrie del comissari venecià Guido Brunetti, creada per Donna Leon. En ambdós casos, la presència de la criminalitat més cruenta, recreada quan convé en clau naturalista, conviu a la perfecció amb la ironia, el sarcasme i l'humor.

31. El teatre burlesc, la sàtira o la paròdia no són sinó formes literàries que, mitjançant l'explotació d'un codi preestablert, aspiren a criticar o a escarnir el món real.

32. Sebastià Bennasar (2011a, p. 328-335) recull al voltant de 180 títols publicats entre els anys 1999 i 2010.

33. Evidentment, l'espai no ens permet esmentar absolutament tots els autors. Per tant, intentarem confegir un resum de les modalitats més significatives dins del gènere i dels seus representants més rellevants, sense la voluntat d'excloure ningú. Tampoc no és possible remuntar-nos als orígens de la novel·la negra en català ni fer un balanç de períodes anteriors. Tanmateix, volem recordar figures pioneres com Rafael Tasis, Manuel de Pedrolo, Maria Aurèlia Campany i, més endavant, Jaume Fuster, que van iniciar l'aposta per una literatura criminal pròpia i normalitzada.

La classificació d'aquest corpus no resulta fàcil, i encara menys en un espai tan limitat. La majoria d'obres posseeixen més d'una característica definitòria. Per tant, oferim una aproximació que tan sols representa un intent puntual de sistematització, absolutament susceptible de ser modificada. No existeix cap pretensió d'exhaustivitat ni d'exclusivitat. Tot i això, intentarem fer palesa la varietat de l'oferta i aplegar-ne els testimonis més recents i significatius.³⁴

a) L'humor i els antiherois

En els darrers temps, s'ha especulat repetidament sobre l'existència d'una novel·la criminal mediterrània clarament diferenciada de la narrativa negra nord-europea (sueca, islandesa, noruega, alemanya). Es tracta d'una afirmació fonamentada, però que cal matisar. Pel que fa a l'essència del delictes o a la truculència criminal, no sembla que puguem establir gaires distincions. Arreu hi ha assassinats, corrupció, violència de gènere, psicòpates, mafiosos o pederastes. Tanmateix, l'alegria de viure que traspua la novel·lística del sud no apareix en el seu equivalent septentrional. Òbviament, el fet té relació amb dos models de vida diferents, indefectiblement determinats pel factor climatològic.

La divergència entre ambdues narratives resulta identificable, bàsicament, a partir de dos trets: la inclusió de l'humor i el diferent caràcter dels protagonistes. La novel·la del nord no participa del sarcasme, la ironia i el to paròdic que, sense restar intensitat al rerefons realista, certa producció del sud utilitza com a recurs per descriure críticament la societat. La ficció criminal nord-europea generalment apareix enfocada des d'una posició gairebé naturalista.³⁵ El mateix podem dir d'alguns personatges. Enfront de figures com Carvalho, Montalbano, Kostas Kharitos o Brunetti, sibarites de la música, la lectura i la gastronomia, sempre disposats a gaudir dels plaers de la vida al marge de la sordidesa de la professió, hi trobem els investigadors del fred: homes torturats, taciturns, solitaris, amb una vida privada poc satisfactòria.³⁶

34. Considerem interessant, per damunt de tot, recollir els títols publicats a partir del 2011, que ja no apareixen en el volum de Bannasar (2011a), tancat el 2010.

35. Els pares de la novel·la sueca actual, Maj Sjöwall i Per Wahlöö, són els únics que s'emparen en l'humor per escarnir i soscarar els fonaments d'una societat que, explícitament i des de posicions marxistes, van pretendre criticar amb les seves novel·les.

36. Evidentment, aquesta distinció no és un tret fix, per més que el puguem identificar amb una certa freqüència. La narrativa catalana també inclou protagonistes solitaris i poc avesats a l'humor, entre els quals l'inspector Marc Sergiot, creat per Jordi de Manuel. Pel que fa a la novel·la del nord, podem citar personatges ben coneguts: Kurt Wallander, el famós inspector de policia creat pel suec Henning Mankell, que acaba emmalaltint a causa de la seva vida trista, desordenada i solitària; Harry Hole, el personatge del noruec Jo Nesbo, alcohòlic i autodestructiu; el comissari d'Estocolm Martin Beck, creat a la dècada dels seixanta pels escriptors Maj Sjöwall i Per Wahlöö, un home abatut i sempre engripat que, en ocasions, voreja l'apatia més absoluta; o l'islandès Erlendur Sveinsson, sorgit de la ploma d'Arnaldur Indriðason, un inspector de policia emocionalment bloquejat a causa d'un terrible trauma d'infantesa.

A desgrat d'aquestes diferències, però, ambdues tipologies de personatges responen a un model ben allunyat dels tòpics. Actualment no sovintegen els tipus durs i incombustibles a l'estil de la narrativa americana, ni tampoc els típics herois de la novel·la d'enigma (August Dupin, Sherlock Holmes, Hercule Poirot), detectius superdotats que resolen els casos refiant-se tan sols del seu talent. Vinguin del nord o del sud, siguin detectius o policies, els investigadors responen al paradigma de l'antiheroi. Són figures de carn i ossos, marcadament humanes, amb les quals els lectors es poden sentir plenament identificats. El superdotat *versus* l'home corrent amb el seu bagatge de traumes i imperfeccions. L'heroi de qualitats gairebé sobrehumanes *versus* l'antiheroi més o menys maldestre.³⁷

La literatura catalana n'és plena, d'aquests individus, que representen un paper important en la desmitificació del gènere i en la voluntat d'allunyar la ficció d'esquememes encotillats. D'altra banda, l'antiheroïcitat dels personatges i el conreu de l'humor caminen plegats en algunes ocasions. En aquests casos, sol aparèixer una veu narrativa en primera persona, que permet als autors una major llibertat expressiva, un llenguatge més espontani i, sobretot, la mirada curiosa, sorpresa o reflexiva que necessiten en cada moment.

En tenim un exemple molt reeixit en les aventures dels insòlits bessons Borja i Eduard, dos detectius de pega creats per Teresa Solana, a hores d'ara una de les pomes més consolidades de la narrativa negra en català.³⁸ Solana basteix una ficció àcida i histriònica, amb tocs costumistes i molt barcelonina, que li serveix per llançar una mirada fulminant sobre l'entorn social. Les peripècies dels germans bessons, que sovint voregen la llei seguint les passes dels més genuïns protagonistes de la novel·la picaresca, li permeten furgar en les nafres del món contemporani. La paròdia, la ironia i la sàtira al servei de la descripció crítica de la realitat.³⁹

Les comes em van començar a fer figa. Era la segona vegada que posava els peus a la comissaria de les Corts en un interval de sis mesos, i em feia por que en sortís tots dos emmanillats. A més, el comissari Badia, amb la seva fredor i la seva cortesia exquisida, m'intimidava. El dia que ens va citar al seu despatx i ens

37. La versemblança esdevé bàsica i, en el seu nom, hi sovinteja el protagonisme coral. Tot i que la figura del personatge principal mai no desapareix completament, moltes novel·les basen les investigacions en la feina de l'equip policial.

38. Teresa Solana, que prové del món de la traducció, és llicenciada en Filosofia i també ha fet estudis de Filologia Clàssica. Les seves obres han estat traduïdes al castellà, el romanès, el francès, l'italià, l'anglès i l'alemany amb gran èxit de crítica i públic.

39. La nissaga s'inicià el 2006 amb *Un crim imperfecte*, una desmitificació del gènere que arremet contra la burgesia del país i que rebé, l'any 2007, el Premi Brigada 21 de novel·la negra en català. La segona entrega, *Drecera al paradís* (2007), és una descarnada sàtira del món literari. A finals del 2011, aparegué el tercer llibre de la sèrie, *L'Hora Zen*, on Solana critica sense pietat l'àmbit de la pseudociència mèdica i de les teràpies alternatives, tan presents en la societat actual.

va fer saber que estava al cas que el Borja va pel món amb un nom que no es correspon amb el que surt al seu DNI, que ell i jo som germans i que l'empresa Trau Asesores que diem que tenim en realitat no existeix, vaig saber que tard o d'hora tindriem problemes [...]. El Borja també estava nerviós; sense adonar-se'n, havia començat a mossegar-se les ungles (*L'Hora Zen*, p. 62-63)

Un altre model volgudament antiheroic és Miquel Camiller, el filòleg investigador creat per Pau Vidal, protagonista d'*Aigua bruta* (2007), «la primera novel·la d'intriga etimològica en català», i de *Fronts oberts* (2012).⁴⁰ Vidal engega un projecte molt original i converteix en detectiu accidental un filòleg absolutament centrat en l'estudi i la conservació de la llengua (la seva intenció secreta és actualitzar el *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana* de Joan Coromines). Resulta obvi que difícilment podrem trobar una figura més allunyada del «perdi-guer» convencional. El primer lliurament de la nissaga, *Aigua bruta*, va rebre el XI Premi de Literatura Científica 2006 (denuncia un tema tan conflictiu com la contaminació de les aigües i el paper poc clar que hi juguen les empreses farmacèutiques), però en realitat la intenció de l'autor va més enllà, ja que pretén servir-se del gènere per reflectir la problemàtica de la llengua catalana, allò que personalment més el preocupa.⁴¹ A l'aixopluc dels casos criminals, que de retop palesen un evident vessant crític, Vidal aconsegueix acostar la seva experta reflexió lingüística a tot tipus de lectors. El seu personatge, estudiós tancat en un món d'erudició, es troba involuntàriament embolicat en uns estranys afers que ha d'ajudar a resoldre. Un esquema prou conegut que Vidal reinventa amb punyent ironia i que només funciona com a pretext. La literatura de gènere vinculada, amb l'ajuda de l'humor, a reivindicacions serioses.

Tampoc no trobarem res més allunyat dels herois típics que l'investigador d'una companyia d'assegurances, homosexual, culte, refinat, amant de la música clàssica i del whisky de malt, i amb una sensibilitat a flor de pell:

40. Pau Vidal és llicenciat en Filologia Catalana i es dedica a la traducció de l'italià. És el traductor, entre d'altres, d'Andrea Camilleri. El nom del seu personatge, Miquel Camiller, altrament dit Camil, neix com a homenatge a l'escriptor sicilià.

41. «En la novel·la hi ha una reivindicació de l'ofici de lingüista. El llibre ha aconseguit el Premi de Literatura Científica per la temàtica que tracta, la contaminació de les aigües pels abocaments de les indústries farmacèutiques, però en realitat la ciència que hi ha en el llibre és la lingüística. És l'única ciència sobre la qual tothom s'atreveix a opinar. T'imagines que jo qüestionés algun tema cardiovascular al doctor Valentí Fuster? En canvi sobre la llengua tothom hi diu la seva, sense tenir en compte que s'ha de tenir uns coneixements que no tothom té. Està molt devaluada. I en Camil reivindica això, la figura del lingüista com a científic. Ell no és un lingüista de l'IEC, però analitza la llengua deixant de banda la ideologia. És una manera de dir als consellers que deixin de parlar de llengua, que callin» (VIDAL 2007).

Començo a plorar vinclat en mi mateix, sense pudor, plorant amb mocs i amb llàgrimes grosses i sento que en Nèstor m'abraça i em bressola. Déu del cel: serà veritat que d'ençà que sortim de l'úter ens passem la vida buscant la mare desesperadament (NIL BARRAL 2011, p. 126).

Aquest és precisament Nil Barral, personatge i autor alhora d'una ficció signada amb pseudònim que, deixant de banda muntatges mercantilistes més o menys justificats, ens ha ofert ja dos títols: *L'home que dormia al cotxe*, del 2011, i *El Picasso desconegut*, del 2012.⁴² Les trames són senzilles i les novel·les molt lleugeres, però el Nil personatge s'ajusta perfectament als cànons del sibarita detectiu mediterrani i, simultàniament, al model dels antiherois. La seva tasca no resulta gaire galdosa: es tracta d'evitar, amb les seves investigacions, el pagament de les primes de l'agència d'assegurances per a la qual treballa. Com els bessons de Solana, Nil Barral (personatge i autor), ens aboca a reflexionar amb causticitat en un llenguatge àgil i col·loquial.

Un altre antiheroi carregat de personalitat és Max Riera, el detectiu creat per Xavier Moret: un personatge prou allunyat dels arquetipus clàssics (*hippy*, àcrata, «de tornada de tot», un detectiu d'allò més «alternatiu»⁴³).

La comicitat delirant excel·leix amb el detectiu privat Àngel Esquius, creat a quatre mans per Andreu Martín i Jaume Ribera l'any 2003.⁴⁴ El 2011 aparegué el cinquè títol de la nissaga, *El com del crim*. D'un humor imaginatiu i esbojarrat, les aventures d'aquest personatge, que treballa en una singular agència de detectius barcelonina envoltat d'un cap i d'uns companys extremament peculiars, ens aboquen a una ferotge dissecció social. Curiosament, l'Àngel Esquius, pare amatent i vidu cobejat, acaba resultant un investigador d'idees clares. Les seves qualitats de «perdiguer» són prou efectives enmig d'un univers d'allò més foll:

42. A la contraportada de les novel·les hi podem llegir: «Nil Barral és un pseudònim. L'autor d'aquest llibre és un dels escriptors més reconeguts del nostre país, que s'estrena en el gènere negre amb *L'home que dormia al cotxe*, el primer cas d'una sèrie protagonitzada pel seu personatge homònim. Ha decidit ocultar la seva identitat com a part del misteri». El nom de l'autor es manté ocult en una campanya de màrqueting que ha funcionat a la perfecció. Les planes als diaris, les suposades entrevistes o les trobades per desentrellar el misteri s'han succeït. Nil Barral té fins i tot una pàgina de facebook a través de la qual interacciona amb els seus seguidors.

43. La nissaga de Max Riera s'inicià amb *Qui paga, mana* (1997). Tot seguit van arribar *Zanzibar pot esperar* (2002), *L'home que adorava la Janis Joplin* (2004) i, darrerament, *Tramuntana* (2011).

44. Andreu Martín –sens dubte l'escriptor de novel·la negra en català més important de l'actualitat– i Jaume Ribera han treballat plegats en força ocasions. De la seva col·laboració, destaca especialment la coneguda i exitosa sèrie juvenil del detectiu Flanagan, que s'inicià l'any 1987 amb *No demanis llobarro fora de temporada* (Premio Nacional de Literatura Infantil y Juvenil 1989). Pel que fa al cicle de l'Àngel Esquius, els quatre primers títols són *Amb els morts no s'hi juga* (2003), *Joc de claus* (2004), *La monja que va perdre el cap* (2005) i *Si cal matar, matem* (2007).

Un cop has resolt cinc o sis assassinats, t'adones que no és tan difícil. Es tracta de saber observar i escoltar, i retenir detalls insignificants, i mirar de donar un significat a totes les contradiccions i incongruències que et vas trobant. Quan tot té sentit i encaixa segons un raonament lògic, aleshores pots dir que estàs a prop de la veritat. (MARTÍN; RIBERA 2007, p. 259)

Martín i Ribera manegen magistralment els llocs comuns del gènere i, mitjançant la desmitificació, estripen, reconstrueixen i tornen a estripar una realitat que, en cada entrega, se'ns mostra més i més embogida, com el món que pretenen reflectir.

Fins ara hem recollit una sèrie d'antiherois urbans, tots barcelonins, que ens reporten les seves aventures amb mirada humorística i en primera persona. Tanmateix, els personatges més hilarants de la novel·la negra catalana actual els trobem a *Torn de nit*, d'Agustí Vehí.⁴⁵ L'autor recupera els singulars protagonistes de *Qualsevol nit, a Figueres, pot sortir el sol*, història publicada dins del recull de relats *Crim.cat*,⁴⁶ i confegeix un autèntic vodevil (de fet, «un vodevil negre i policial a l'empordanesa» és el subtítol de l'obra); una paròdia fresca i sense complexos de la policia local en una petita ciutat gironina (Vilaclara, transposició literària de la capital de l'Alt Empordà). Vehí empra la seva experiència personal per acostar-nos al torn de nit en una comissaria de la Guàrdia Urbana.⁴⁷ La hipèrbole, la deformació lingüística, els malentesos: tot plegat li serveix per descriure les aventures grotesques d'uns personatges entranyables situats als antípodes de qualsevol comportament heroic. A diferència de Solana o Vidal, Vehí no es complau en l'acidesa crítica. La paròdia esdevé simplement un mitjà per acostar la realitat al lector. Un recurs per comprendre, acceptar i compartir la duresa del món real.

b) La novel·la policial

En l'imaginari de la novel·la negra tradicional, d'acord amb els llocs comuns del *hard-boiled*, el detectiu privat és un personatge idealista i quixotes, regit per un marcat codi ètic que dóna sentit a la seva vida. Sempre fidel en aquest ideari, sovint se sent impel·lit a actuar de manera poc ortodoxa, al límit de la legalitat. La seva figura resulta extremament rendible a l'hora de reflectir la manca de sintonia

45. Hem de lamentar el traspàs d'Agustí Vehí el 20 de març del 2013, en el període entre l'escriptura i la publicació d'aquest article.

46. El recull *Crim.cat, collita de narradors del gènere negre en català*, és una antologia publicada el 2010 que conté 17 relats negres de sengles autors procedents de diferents punts del domini lingüístic. La bona acollida del volum contribuï al sorgiment de la nova col·lecció «Crim.cat» comentada anteriorment. El 2013 ha aparegut un segon volum de relats, *Crim.cat 2.0*.

47. Agustí Vehí, doctor en Història, compaginava la tasca docent a la Universitat Autònoma de Barcelona amb el seu càrrec de sotsinspector de la Guàrdia Urbana de Figueres.

entre la població civil i les forces de l'ordre. Tot i que aquest model no ha desaparegut,⁴⁸ el gruix de la narrativa criminal es concentra actualment en les històries protagonitzades pels representants dels cossos policials: un subgènere que, necessàriament, ha de desenvolupar-se vinculat a un estat democràtic dotat de mecanismes interns de control.⁴⁹ La característica principal de les novel·les policials, altrament dites «de procediment policial», estarà, per tant, a reproduir amb fidelitat la investigació del delictes sense perdre de vista els paràmetres del funcionament real del cos. Els escriptors hauran de reflectir la reglamentació, les dinàmiques i el capteniment habitual dels professionals. El policia actual, amb els clarobscurs inherents a la professió i a la condició humana, serà un personatge de carn i ossos, molt acostat a la realitat. Tindrà poc en comú amb el model procedent de certa literatura americana i, sobretot, del cinema de Hollywood.⁵⁰

Un subgènere desenvolupat bàsicament a partir del final de la dictadura no pot deixar de recollir el gran canvi que, al Principat, va representar el desplegament dels Mossos d'Esquadra. Per tant, a partir de la novel·la *L'abominable crim de l'Alsina Graells*, de Pep Coll, la policia autònoma començarà a formar part intrínseca de la literatura catalana de crims. A *Ginesta pels morts* (2010), d'Agustí Vehí, hi queda reflectida la problemàtica del desplegament. El protagonista, el sergent Jaume Planagumà, arrossega un elevat cost personal (la solitud, el desarrelament) per culpa dels constants trasllats imposats per aquesta circumstància. D'altra banda, l'escriptor Salvador Balcells apostarà ja per una nissaga protagonitzada a tots els efectes pel cos autònom. El seu sotsinspector tarragoní Emili Espinosa (que s'enfronta a casos prou complicats) sorgí l'any 2007 amb *La taca negra*, seguida el 2010 d'*El vi fa sang* i de *Dur de pair* (2012).

Així mateix, Jordi Cervera fa aparèixer els mossos a *Mosques*, guanyadora del XIV Premi Ferran Canyameres 2005. La intrigant trama inclou crims passats i pre-

48. Els detectius privats continuen existint, juntament amb un estol de figures que desenvolupen el mateix rol (forenses, periodistes, fiscals), però ja no responen, en general, al mateix estereotip. Amb tot, la figura del detectiu (tal com demostren Solana, Vidal o Martín i Ribera) permet més llibertat d'acció. El seu comportament pot ser tan políticament incorrecte, poc ortodox o antisocial com els escriptors desitgin. En nom de la versemblança, sembla clar que els policies no atorguen als creadors la mateixa capacitat de maniobra.

49. En un estat totalitari es fa difícil ambientar una novel·la criminal. Habitualment, s'ha considerat que durant el franquisme no fou possible l'existència d'una novel·la policial hispànica (remeto a l'article de Juan del Arco, publicat a *El Español* el 4 de març del 1944, «El detective no puede llamarse Fernández»). Només els primers canvis polítics i socials van permetre albirar el debut del gènere (Vázquez Montalbán fou pioner en aquesta tasca, a partir de la Transició). Actualment, l'autora argentina Claudia Piñeiro continua reflectint en les seves novel·les una total desafecció envers la policia del seu país, encara empeltada de la violència i la corrupció de les recents dictadures.

50. Malgrat la humanització que els policies dels telefilms i de les pel·lícules americanes han experimentat en els darrers anys, els seus equivalents europeus encara mantenen una caracterització més acostada a la quotidianitat i una credibilitat significativament més acusada.

sents, una doble anagnòrisi i un final digne d'Agatha Christie, amb tots els sospitosos reunits en una sala i el mossos desvetllant –amb la dosi de suspens necessària– la identitat de l'assassí.⁵¹

L'aparició literària del cos autònom representa la irrupció normalitzada de les dones policia. Així, els mossos i les mosses, sense distinció de gènere, esdevindran protagonistes d'un bon nombre de novel·les. A la nissaga juvenil del mateix Jordi Cervera: *La mort a sis vint-i-cinc* (Premi Edebé de literatura juvenil 2009) i *La mort a dos-cents deu* (2011), el sergent Joan Pons i la seva filla Carla, una jove que acaba d'aprovar l'examen d'ingrés, resoldran plegats els casos criminals (a *La mort a dos-cents deu* hi trobarem l'ambient de l'Acadèmia; les mosses joves, en particular, hi tindran un paper destacat).⁵² Tenim una altra mossos adreçada al jovent i amb molts lectors: es tracta de la Wendy d'Andreu Martín. Wendy ha protagonitzat *La nit que Wendy va aprendre a volar* (2007), *Wendy ataca* (2009) i *Wendy i l'enemic invisible* (2011), aventures molt àgils traduïdes a diverses llengües.

La nissaga de Jordi de Manuel (protagonitzada per l'inspector Marc Sergiot i de la qual parlarem més endavant) també inclourà l'aparició de dos mossos, una parella jove que tot just acaba d'estrenar-se en la feina: Pau Ribó i la caporal Lídia Sánchez (els trobem a *Mans lliures* i a *La mort del corredor de fons*). El personatge femení, una mossos lesbiana de caràcter fort i assenyat, ostentarà el grau superior.

Carme Riera, en la seva escadussera contribució al gènere amb la novel·la del 2011 *Natura quasi morta*, recrea l'univers de les dones policia en la figura de la mossos Manuela Vázquez (nom d'evident homenatge a Vázquez Montalbán). I el mateix fa Teresa Solana a la sèrie protagonitzada per Norma Forester, sotsinspectora dels mossos una mica atípica (refinada, instruïda, de bona família) que debutà a *Negres tempestes* (novel·la guanyadora el 2010 del III Premi Crims de Tinta), i de la qual aviat apareixerà el segon lliurament.

El gener del 2012, en el marc del Seminari «Negre i Femení» celebrat a la Universitat de Barcelona, Stewart King (expert en novel·la negra catalana i professor de la Monash University de Melbourne) va presentar la ponència «Mosses d'Esquadra i la novel·la policial catalana de dones». Fou interessant la seva confirmació de la voluntat de versemblança en la novel·lística negra catalana actual. Basant-se precisament en *Natura quasi morta* i *Negres tempestes*, confirmà que

51. *Mosques* és un producte de difícil catalogació, a mig camí entre el drama rural i la novel·la negra: sexe, passió, violència desfermada i l'aparició de dos nens tan inquietants com els de Henry James o Mercè Rodoreda. I les mosques, maleïts insectes que estan per tot arreu com a símbol de la misèria i la foscor de l'ànima humana, amb una persistència impertorbable i eterna.

52. L'acció trepidant i la proximitat caracteritzen aquestes novel·les, que han obtingut un gran èxit de públic. *La mort a sis vint-i-cinc* ha estat traduïda al castellà, l'eusquera i el gallec (també té una versió la modalitat valenciana). *La mort a dos-cents deu* s'ha traduït de moment al castellà. Tot i estar adreçades al jovent, la qual cosa justifica que el personatge de Carla hi tingui un rol preponderant malgrat ser una mossos novella, toquen temes molt actuals i resulten de grata lectura per a un públic de totes les edats.

Riera i Solana dibuixen unes policies amb contradiccions i clarobscur, com correspon a les prerrogatives del subgènere i com, evidentment, de segur podem trobar entre els membres reals del cos.

Dins la ficció policial catalana, no tots els protagonistes pertanyen a la policia autonòmica. El barceloní Jaume Benavente ha debutat en la novel·la criminal amb una aposta diametralment oposada, ja que ha situat l'acció d'*El quadern de Nicolaas Kleen* (2010) a la ciutat d'Amsterdam.⁵³ La novel·la, que inaugura la sèrie protagonitzada per la inspectora de la policia holandesa Marja Batelaar, palesa el propòsit de conjuminar el vessant criminal amb la indagació en la psicologia dels personatges (sobretot de la protagonista) enmig d'una atmosfera curosament treballada. L'autor, documentat exhaustivament, amplia escenaris i horitzons, tot demostrant que la narrativa negra escrita en català pot trobar un conjunt d'afinitats més enllà dels aspectes puntuals o locals. La trama delictiva esdevé únicament un teló de fons. Allò que importa (i que dota la proposta de Benavente d'un caràcter especial, capaç d'elevat el to del gènere) és construir un món de personalitat ben definida, amb uns ambients i uns personatges perfectament identificables.⁵⁴ Benavente pretén crear un univers propi, que sens dubte es consolidarà en les pròximes entregues (en el moment de redactar aquestes pàgines, el segon títol de la nissaga està pendent d'aparèixer).⁵⁵

Un testimoni policial ben diferent, però altament interessant, és l'ofert per l'autor andorrà Albert Villaró, que recrea les interioritats de la policia del petit país pirinenc a través de les peripècies de l'oficial Andreu Boix. Boix ja fou el protagonista de *Blau de Prússia*, novel·la guanyadora del Premi Carlemany 2006, i ara reapareix a *L'escala del dolor* (2012). Villaró és un autor molt complet, que ha conreat diversos gèneres i ha obtingut un gran èxit de crítica. La seva sèrie d'Andreu Boix representa un intent d'explicar, o potser de comprendre personalment, la realitat andorrana contemporània, sens dubte carregada de trets molt singulars.⁵⁶ Villaró

53. Benavente és autor de més de quinze títols que abracen la novel·la, el relat, la narrativa juvenil i el dietari de viatges. La seva obra, força premiada, s'emplena de sentit entesa com un corpus. Hi destaca la curiosa creació d'atmosferes, la detallada construcció de la psicologia dels personatges, l'interès per l'entorn i la importància del viatge literari, tant real com interior. La seva contribució al gènere negre, que podem considerar una evolució lògica dins la seva narrativa, manté el to general del conjunt i pretén anar més enllà de la simple trama criminal.

54. Marja Batelaar estableix una relació clarament dialèctica amb el públic. Els interrogants que es planteja són els mateixos que, a través de les seves conjectures, es planteja el lector. El joc resulta molt rendible, ja que aconsegueix integrar plenament aquest receptor dins la ficció criminal.

55. D'altra banda, l'autor ha publicat (gener del 2013) la novel·la *Lluny d'aquí*, cinquè títol de la Col·lecció «Crims.cat». Es tracta d'una segona sèrie, en aquest cas barcelonina, situada al Barri d'Horta. A la nissaga no hi apareix cap policia i la investigació recau en un personatge anònim que fa de taxista.

56. Disposar de novel·la policial d'indrets diversos del domini lingüístic resulta, sens dubte, molt interessant. Andorra, ateses les seves peculiars característiques (geogràfiques, polítiques i sobretot socioeconòmiques), mostra una realitat diferent i molt poc coneguda que Villaró ens apropa de manera magistral.

llança una mirada despietada a l'interior de les esclotxes morals de la societat que descriu. La mentida, l'engany, el joc de llums i ombres, la cobdícia, la manca d'es-crúpols. Tot plegat desfila per les seves novel·les amb una força inquietant.

Sebastià Bennasar, en el seu vessant d'escriptor, també ens acosta a una altra realitat geogràfica. Natural de Mallorca, és en l'ambient clos de l'illa que situa algunes de les seves novel·les.⁵⁷ És el cas de *La mar no sempre tapa*, guanyadora del Premi de narrativa Vila de Lloseta 2011. El desenvolupament de la investigació és en mans de dos personatges, el periodista de crònica negra Andreu Julià i, en nom de la versemblança policial, el tinent Pou de la Guàrdia Civil de Manacor. Andreu Julià ja havia aparegut en dues novel·les anteriors, *El botxí de la ciutat de Mallorca* (2000) i *Cartes que no lliguen* (2005).⁵⁸

Com Villaró amb Andorra, Bennasar ens ofereix una dissecció lúcida de la realitat de Mallorca, d'altra banda perfectament extrapolable a la resta de l'Estat. Així, posa del revés l'especulació del sòl, la desfeta immobiliària, la degradació del paisatge, l'arribada i l'establiment dels estrangers a l'illa, la problemàtica del turisme, la prepotència de la classe política, la corrupció, etc. Els seus dos personatges duen a bon port les investigacions unificant la recerca periodística amb la tasca policial d'un guàrdia civil poc convencional.

c) *Novel·la negra, memòria i història*

Ja hem apuntat el paper rellevant de l'element històric en la novel·la negra catalana actual, sens dubte vinculat al silenci imposat per l'obscurantisme franquista.⁵⁹ A partir de Vázquez Montalbán, alguns autors han aprofitat les possibilitats del gènere per actuar com a cronistes d'un passat pendent d'aclariments i reivindicacions.

Andreu Martín i Ferran Torrent, dos dels capdavanters del gènere, publicaren l'any 2011 sengles títols importants. Martín ens presentà una obra ambiciosa i de gran volada, *Cabaret Pompeya*.⁶⁰ Es tracta d'un esplèndid passeig amb trets autobiogràfics

57. Ja havíem esmentat altres autors mallorquins que ambientaven a l'illa la seva ficció criminal, entre els quals destaquen Antoni Serra o Maria Antònia Oliver (vegeu nota 26). També podem afegir la figura de Miquel Vicens Escandell i el seu detectiu Agustí Ferrà.

58. Dins la Col·lecció «Crims.cat», ha aparegut (gener del 2013) una trepidant novel·la de Bennasar, *El país del crepuscle*, en aquest cas ubicada a la Vall de Boí.

59. No estem fent referència a les novel·les històriques, de caràcter híbrid, sustentades en l'aparició d'assassinats o de fets inexplicables en un passat remot, medieval o de l'etapa moderna, que van fer furor a finals del segle XX i començaments del XXI (trames de moda que es van desenvolupar extraordinàriament, sobretot en el mercat anglosaxó). Remeto a Bennasar (2011a, p. 280-295), que dedica a aquesta tipologia l'apartat «Nazis, templers, edat mitjana, església, poder. El bestseller en català».

60. La novel·la retrata la vida de Barcelona entre el 1900 i el 1945. A través de la relació de tres amics, el lector ressegueix la duresa de la Guerra Civil i del principi de la postguerra, s'infiltra en els ambients anarquistes de la ciutat, coneix el rerefons de la policia republicana i viu la crueta de la repressió franquista.

per la convulsa Barcelona (que ell defineix com «la ciutat de les pistoles») de la primera meitat del segle XX. El valencià Ferran Torrent, que mai no ha deixat de mantenir-se fidel al compromís de retratar la més crua realitat social, publicà *Ombres en la nit*, una ficció ambientada en la postguerra espanyola i amb una trama vinculada al nazisme i al règim franquista. En ambdós casos, els codis del gènere negre serveixen únicament com a embolcall retòric. Són un marc idoni per penetrar entre les bambolines de la realitat i recrear els moments més foscos de la història recent.⁶¹

Agustí Vehí, al marge de les creacions humorístiques abans comentades, destaca a l'hora d'aprofitar literàriament la seva condició d'historiador. En els darrers anys, ens ha ofert tres magnífiques novel·les: *Abans del silenci* (Premi Ferran Canyameres 2009), *Ginesta pels morts* (2010) i *Quan la nit mata el dia* (IV Premi Crims de Tinta 2011). Allunyant novament l'acció de la gran urbs i situant-nos en la terra empordanesa, de la qual esdevé ambaixador, Vehí confegeix tres reeixits exemples de la capacitat del gènere per unir la intriga criminal amb el rigor històric. Ambientades en diferents etapes, les novel·les de Vehí són la prova irrefutable que hom pot construir una trama policíaca molt amena sense deixar de recrear seriosament els esdeveniments del passat amb la voluntat que no caiguin en l'oblit.⁶²

És la mateixa intencionalitat que mostra Teresa Solana a *Negres Tempestes* (no debades el títol de la novel·la correspon a l'inici de l'himne obrer polonès *La Varsoviàna*, de W. Sicroszewski). La sotsinspectora dels Mossos d'Esquadra Norma Forester, néta d'un anglès que lluità amb les Brigades Internacionals i que fou executat, ha de resoldre un crim relacionat amb antics fets de la Guerra Civil. La novel·la, primera de la sèrie, enfronta la protagonista amb el seu passat i esdevé una reflexió directa al voltant d'un tema tan vigent com la controvertida Llei de la Memòria Històrica.

Tots aquests títols tenen en comú l'apropament a la Guerra Civil i a la postguerra, la reivindicació dels moviments polítics i del record dels lluitadors no reconeguts, la voluntat de recuperar la memòria de tants esdeveniments ocults o silenciats. També convergeixen en la utilització d'un to planer molt acostat al lector. La intriga policíaca i el vessant costumista serveixen de contrapunt a l'hora d'apaivagar el to èpic o l'excés de càrrega ideològica.

61. Ferran Torrent és sens dubte un dels nostres autors més reputats. Bennasar apunta que *Societat limitada* (2002), *Espècies protegides* (2003) i *Judici Final* (2006) conformen una trilogia que marca una època: «Tenim un novel·lista de primer ordre que s'ha autoimposat una missió, retratar la seva ciutat, la seva societat, i la corrupció que en ella es desenvolupa. No és això novel·la negra en estat pur?» (2011a, p. 91).

62. *Abans del silenci* és la crònica de tres crims passionals comesos durant els darrers mesos de la Guerra Civil. Dos policies de la República, a desgrat de l'imminent esfondrament del seu món, intentaran descobrir l'autor dels crims tot mantenint els principis promesos a l'Estat al qual representaven. A *Ginesta pels morts*, subtitulada «un blues empordanès», un desconcertant cas criminal acabarà tenint a veure amb la memòria històrica. I *Quan la nit mata el dia*, ambientada l'any 1958, descriurà el brutal assassinat del delegat de la Falange a Figueres. La Brigada d'Investigació Criminal en farà càrrec de la investigació, però rebrà les pressions de Madrid i la ingerència de la Brigada Político-Social.

La novel·la negra de rerefons històric excel·leix amb *La mala dona*, de Marc Pastor,⁶³ una recreació novel·lada d'un dels episodis més foscos de la història barcelonina: els terribles crims d'Enriqueta Martí, coneguda com «la vampira del carrer Ponent».⁶⁴ L'autor basteix una trama policíaca que unifica perfectament realitat i ficció i que ens condueix en un viatge fascinant pels carrers, teatres, tavernes, casinos, prostíbuls i mansions de la Barcelona d'un segle enrere. La novel·la és un dels exemples més reeixits de la capacitat del gènere per esdevenir molt més que un producte d'entreteniment. L'autor munta un esplèndid artifici que distància el text de la pura crònica històrica: tria la Mort com a veu narrativa. La Veu ultrapassa les capacitats del narrador-testimoni perquè la seva omnisciència és absoluta. Coneix passat, present i futur, de manera que pot desenvolupar un fascinant joc dialèctic amarat de prediccions, digressions, planys. Des de la seva posició de privilegi, fa confidències íntimes a un lector interactiu en un exercici metaliterari d'alt nivell.⁶⁵

d) *La permeabilitat de la narrativa negra: la convivència de gèneres*

Unes pàgines enrere hem apuntat la capacitat de la novel·la negra actual per encabir elements d'altres gèneres sense perdre la seva essència. Marc Pastor ho aconsegueix a *L'any de la plaga* (2010), on fusiona el *thriller* d'acció trepidant amb una trama de ciència-ficció apocalíptica de clara inspiració cinematogràfica.⁶⁶ La presència del món fantàstic és fonamental, però la ficció es desplega a partir d'un enfocament costumista que la dota de la necessària coherència interna. D'altra banda, Pastor planteja un desenllaç de ressons èpics, poètic i alligador, que converteix la novel·la en alguna cosa més que un producte de gènere.

Tanmateix, el corpus més reeixit prové de la ploma del barceloní Jordi de Manuel, una de les figures més sòlides del panorama català actual, amb una trajec-

63. Guanyadora el 2008 de la primera convocatòria del Premi Crims de Tinta, *La mala dona* ha obtingut un gran èxit de crítica i públic i ha estat traduïda a l'alemany, al francès i a l'italià. En el moment de redactar aquest article, ja era al carrer la sisena edició, una fita molt poc habitual de la narrativa negra en català.

64. Tot i que no resulta fàcil establir la línia divisòria entre la realitat històrica i la llegenda urbana, Barcelona visqué un període de pànic mentre ella actuava. Els nens eren les seves víctimes. Se li atribueixen segrestos, tortures, assassinats, antropofàgia, vampirisme, proxenetisme, pedofília. Nascuda a Sant Feliu de Llobregat el 1868 i morta a la presó de Barcelona el 12 de maig del 1913 (sembla que d'una pallissa brutal), en els afers d'Enriqueta Martí, que també exercia de remeiera, hi estava implicada una part de l'alta societat barcelonina, corrupta i viciosa.

65. Destaca, així mateix, el personatge del policia protagonista (Moisés Corvo), una mena de *cowboy* –català i decididament urbà– que, com els cànons del gènere estableixen, no tan sols s'enfronta a l'assassina, als seus còmplices i al món de l'hampa, sinó també als mateixos caps policials i a les autoritats, gens proclius a destapar la corrupció de la classe benestant o a promoure el pànic a la ciutat. Marc Pastor recupera el passat del personatge a *Bioko*, el seu darrer títol, publicat el març del 2013.

66. Com ha indicat el mateix autor, la novel·la és una recreació literària de la pel·lícula del 1978 *La invasió dels ultracoscos*, de Philip Kaufman.

tòria extensa i consolidada.⁶⁷ De Manuel és l'autor d'una sèrie de set novel·les protagonitzades per l'inspector de policia Marc Sergiot. La darrera, *La mort del corredor de fons*, publicada el gener del 2012.⁶⁸ L'autor ens ofereix un univers insòlit en el panorama literari actual, que va més enllà de la narrativa criminal per incorporar elements del món fantàstic i de la ciència-ficció. De Manuel s'emmarca dins del subgènere de l'anticipació i situa algunes de les seves novel·les en una Catalunya futura, tot i que no gaire distant en el temps (*L'olor de la pluja* és la d'ambientació més llunyana, l'any 2017).⁶⁹ Per tant, el cicle de Marc Sergiot no segueix una seqüència cronològica lineal, sinó que es caracteritza pels salts temporals en una mena de sofisticat trencaclosques que aconsegueix atrapar intensament el lector. Tanmateix, l'autor mai no s'allunya de la versemblança. Les anticipacions i la ciència-ficció s'integren de manera perfectament creïble dins d'unes trames criminals que no bandegen els llocs comuns del gènere. Els matisos catastrofistes d'alguns dels títols (especialment de *L'olor de la pluja* i de *Tres somnis blaus*) no fan altra cosa que palesar allò que realment pretén la literatura de Jordi de Manuel: recollir els problemes d'una societat que no sembla posseir unes perspectives de futur gaire favorables. Sense por de transgredir les convencions, De Manuel fa viatjar el lector des del futurisme distòpic (amb ressons de Ray Bradbury o Aldous Huxley)⁷⁰ a la intriga criminal de tall més negre (*Cabells porpres*, *El raptor de gnoms*, *Cels taronges* o *La mort del corredor de fons*), passant per una trama política –també futura– a l'estil de les novel·les d'espies (*Mans lliures*). Tots els títols ens regalen una descripció acurada i profunda de Barcelona, de la natura i dels personatges, encapçalats per l'inspector Sergiot, en diferents moments de la seva vida i travessats pel fil conductor de la seva personalitat de «perdiguer» desorganitzat i solitari, però carregat d'olfacte.

A tall de cloenda.

Manuel de Pedrolo va veure molt clar que, en un país normalitzat, la literatura ha de

67. Jordi de Manuel és doctor en Biologia i docent. Fa més de deu anys que es dedica a la literatura. Ha publicat reculls de relats, novel·la de ciència-ficció, contes per a joves. La sèrie de l'inspector Marc Sergiot representa una aportació contundent i original al corpus de la narrativa negra en llengua catalana.

68. La resta de títols del cicle Sergiot són: *Tres somnis blaus* (2000: Premi Valldaura de novel·la breu 2000), *Cels taronges* (2001: Premi de novel·la breu Ciutat de Mollerussa 2000), *Cabells porpres* (2003: Premi Pere Calders de literatura catalana), *L'olor de la pluja* (2006), *El raptor de gnoms* (2007) i *Mans lliures* (Premi Ictineu a la millor obra fantàstica escrita en català el 2009 i finalista del Premi *Brigada 21* a la millor novel·la negra escrita en català el 2009).

69. *Cabells porpres*, ambientada a la Barcelona del 2002; *El raptor de gnoms*, ambientada al 2004; *Cels taronges* i *La mort del corredor de fons*, al 2008; *Mans lliures*, al 2014; *Tres somnis blaus*, al 2015 i, com hem apuntat, *L'olor de la pluja*, situada l'any 2017.

70. L'any 2011, Stewart King va presentar una Comunicació al VII Congreso de Novela y Cine Negro de Salamanca amb el títol «Distopía y detectives: La ficción criminal de Jordi de Manuel», on se submergia a fons en aquesta qüestió.

posseir una oferta habitual en tots els àmbits. Afortunadament, a hores d'ara podem afirmar que, des que ell defensava l'esmentada posició, la situació ha variat. Aquestes pàgines, a desgrat de la seva brevetat, demostren l'efervescència del gènere negre en català i l'existència d'un conjunt d'autors amb propostes de qualitat. La nostra narrativa negra posseeix actualment un valor intrínsec innegable.

Tanmateix, en ple segle XXI, convé ampliar les expectatives, i per tant, hem de situar-nos en l'àmbit de la recepció. El repte està a engrescar un sector d'afecionats que mantenen el costum de llegir en castellà, sia novel·les originals sia traduccions d'obres estrangeres. Amb una aposta decidida de tots els implicats (autors, estudiosos, editorials, món acadèmic), podrem mostrar als lectors que la narrativa negra en la llengua pròpia no té res a envejar als testimonis forans.

BIBLIOGRAFIA

S. BENNASAR, *Pot semblar un accident. La novel·la negra i la transformació dels Països Catalans 1999-2010*, Barcelona: Meteora, 2011a.

S. BENNASAR, *501 crims que has de conèixer abans de morir*, Barcelona: Ara Llibres, 2011b.

J. CANAL; A. MARTÍN, *La Cua de Palla: retrat en groc i negre*, Barcelona: Alrevés, 2011.

A. CASADESÚS, *Negra i mallorquina. Orígens i evolució de la novel·la policíaca a Mallorca*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2011.

DIVERSOS AUTORS, *La traducció de la novel·la negra (XIX Seminari sobre la Traducció a Catalunya)*, Barcelona: Associació d'Escriptors en Llengua Catalana, 2012.

M. EAUDE, *Con el muerto a cuestras: Vázquez Montalbán y Barcelona*, Barcelona: Alrevés, 2011.

S. KING, «Distopía y detectives: La ficción criminal de Jordi de Manuel», dins *El género negro: el fin de la frontera*, a cura de J. Sánchez i A. Martín, Santiago de Compostel·la: Andavira, 2012, p. 111-118.

A. MARTÍN, «Pròleg» a A. Piquer; A. Martín, *Catalana i criminal. La novel·la detectivesca del segle XX*, Palma: Documenta Balear, 2006.

E. MATA, *La literatura catalana de gènere negre*, treball final de carrera, Humanitats, UOC, 2010, <http://openaccess.uoc.edu/webapps/o2/handle/10609/1240?mode=full>

J. MATA, «Pròleg» a S. Bannasar, *501 crims que has de conèixer abans de morir*, Barcelona: Ara Llibres, 2011.

J. MURGADES; V. MARTÍNEZ-GIL, «Hipèrbole entre l'apologia i la premonició: *Un somni* de Manuel de Montoliu», *Els Marges*, núm. 96, hivern 2012, p. 89-96.

A. PIQUER; A. MARTÍN, *Catalana i criminal. La novel·la detectivesca del segle XX*, Palma: Documenta Balear, 2006.

P. VIDAL, Entrevista, dins Vilaweb notícies, 25 de gener del 2007.